

**ЗАМІСТЬ РЕЦЕНЗІЇ: ЕМОЦІЇ ВІД РОМАНУ
(Врублевська В. Шарітка з Рунгу: Біографічний роман
про Ольгу Кобилянську. – К.: Академія, 2007. – 512 с.)**

"Коли любила – писала, коли терпіла – писала, писала, коли не находила вдоволення, коли не здійснювалися її особисті бажання, коли бачила кривду, заподіяну так людям як звірятам, птахам чи квітам..." (501).

Як тільки мені до рук потрапив біографічний роман Валерії Врублевської про Ольгу Кобилянську, відчула, що це буде надзвичайне читиво. Не помилилася. Читала його серед прекрасної природи на Вінниччині, біля озера, схожого на велике око з гігантськими віями буйно-зелених ялин, і линула душею у той дивосвіт, де стрімка, густо поросла смереками, горда Магура задумується про прекрасного велета Рунга. Тих гір завжди прагнула Ольга Кобилянська, знаходила там заспокоєння, поживу для власної душі, освіжалася прохолодою буків, дихала смерековим духом, лягала у сухий мох і стежила за польотом орла.

У романі В. Врублевської О. Кобилянська сама стає героїнею, а її доля – справжнім літературним сюжетом. Авторка не просто пише, вона вживається, іде поруч, болісно переживає, страждає і мріє разом зі своєю героїнею. Поволі плететься мереживо тексту – і перед нашим внутрішнім зором розгортається історія життя, повна страждань, боротьби, розчарувань і глибоких почуттів. Із самого малку Ольга Кобилянська була незвичайною дитиною, страшенно цікавою до всього довкілля, серйозною, вдумливою. Зверхньо кинута фраза гарною жінкою про маленьку Ольгу породила комплекс неповноцінності, непевності у собі: "Некрасива – значить, непотрібна; бути коханою – значить, бути красивою". У фразі, що закарбувалася з дитинства, у ставленні строгого, жорстокого батька до дочок і матері ("Святої Анни") заховані корені майбутніх внутріпсихологічних проблем О. Кобилянської.

В її характері перепліталися ніжність і сміливість, мрійливість і пристрасність, розважливість і відчайдушність, могла бути роздратованою, гнівливою, часом жорстокою, а іноді були миті надзвичайно щирої ніжності. Не вміла панувати над собою і в любові. У школі закохався в Ольгу "білявенький хлопчик", а вона зневажила його кохання і втекла: "Щось у ній було сильніше за неї", те "дивне щось" гнало її "від радості, від задоволення, у вічну – потрібну їй і тепер, і потім, і завжди – самотність" (23), – пише В. Врублевська.

Згодом закохалася в урядника Альфонса Кучинського. Це почуття живила її уява, адже розмовляла з ним Ольга лише раз. Перше кохання було інтенсивним, сильним, безтямним. У щоденнику писала: "Була б виробилася така жінка, що мужам своїм утирають ноги волоссям своїм не з покори, а з любові. Велика любов не знає жодного упокорення" (45). Сила її емоцій вражала! Вони були значно сильнішими, ніж причини, що їх викликали. Власна особа цікавила Ольгу найбільше: емансипанток не любила, прагнула не імітації чоловічого життя, а можливостей для особистого розвитку, хотіла сама здобути собі суспільне становище, бути собі ціллю. О. Кобилянська ніколи не була здатна на другорядну роль, мала надзвичайно розвинене почуття власної гідності. Була дуже лагідна, глибока і розсудлива, могла залагодити будь-які конфлікти, однак мало хто знав про її внутрішній світ. Хіба що старший брат Максиміліан, який повсякчас підтримував Ольгу, стимулював до самоосвіти й писання. По-різному ставилася О. Кобилянська до своїх братів. Улюбленцем був найменший Володимир (через три роки по смерті він постав у романі "Через кладку"), вся ніжність її сконцентрувалася на ньому, Власько бачився її майбутнім захисником. Його рання смерть так до кінця життя їй і не відболіла. Брат Юлько мав нелегкий характер, що завжди ускладнювало їхні стосунки. До самої смерті піклувався про всіх Стефко. Красень Олександр завдавав вічних клопотів, його нешлюбну доньку удочерила й виховала О. Кобилянська. Галя з чоловіком доглядали Ольгу до останнього дня.

Перше кохання потрясло душу О. Кобилянської, змусило думати про життя, про себе. Вона починає багато читати, заводить щоденник, а згодом пише свій перший прозовий твір – автобіографічну повість "Гортенза, або Нарис про життя однієї дівчини". У цей час їй було лише сімнадцять років! У Кімпулунзі О.Кобилянська не мала вже знайомих, рівних по духу й розуму, шукала друга, що міг би розумом перевищити її. Здається, Євген Озаркевич був таким чоловіком. Ольга закохалася так, що ладна була молитися на нього ("Хай буде воля твоя і ніколи моя!" (89). Так, вона хотіла вийти заміж, хотіла бути матір'ю і обіймати батька своєї дитини, емансипація ж займала лише її розум. Однак, це була "ще одна сердечна історія, яка не мала під собою ґрунту, а жила тільки з її власної душі" (139). У Євгенові О. Кобилянська розчарувалася, він гуляв, не вчився, наробив боргів. Чоловік недостатньої культури і слабкої волі, яким тепер вважала Озаркевича, привів її до найсильнішого висновку: "ніколи не залежати від "енів", мати спроможність самій задовольняти свої потреби" (223-224). "Мій світ – це мій столик з книжками, тай годі" (163), – записала О. Кобилянська у щоденнику.

Геньо Озаркевич згодом зовсім "поменшав" порівняно з новим захопленням Ольги – Ернестом Зерглером. Мужній, "шалений, крикливий, брутальний, любий германець з чудовою "гривою" запанував у мріях О. Кобилянської. Проте і для Зерглера вона була не жінкою, а просто товаришем, розумним і духовно рівним. "Чому жодний чоловік не любить її? Чому вона для всіх тільки "товаришка"? – пише В. Врублевська. – Так, мені щастить з усіма... Для них я маю надто багато в голові" (280).

Але з таким серцем не шукати любові було неможливим, бажання любити переповнювало душу О.Кобилянської. Вона "постійно закохується в чоловіків, які оточують її, а нерідко навіть закохується, не бачачи їх, – пише В. Врублевська, – Отже, любить скоріше власну фантазію. Бувало, що вранці її залюбленість зазнавала невдачі, а до вечора її душа знаходила не менш важливий предмет для серця. І ще й знаходила виправдання для себе. "Чому це панові можна жити з служницею, а інтелігентній дівчині не можна залюбитися в людину з народу?" І вона залюблюється" (224). Ось з'являється фантазія про молодого хлопця Іванка, що доглядав коней, але нараз усе забувається, зникає, хтось інший "знов замикає на собі її увагу". Цей "парад закоханостей" Ніла Зборовська у "Коді української літератури" пояснила меланхолійним характером О. Кобилянської, що визначається неприв'язаністю до любовних об'єктів, нарцистичним перевибором їх, амбівалентністю почуттів, коли з'являється зневага і кохання обертається відразу, розчаруванням (246).

Зустріч у горах із молодим гуцулом Василем перевернула в одну мить життя О. Кобилянської – наслідком стало оповідання "Природа", де описана перша у нашій літературі сцена фізичного кохання, єдиний твір, підписаний псевдонімом і недрукований десять років. О.Кобилянська писала так, як почувала. Інакше не могла. Свою душу "втоплювала у творчості". Вона вважала, словами В. Врублевської, "що людська природа, не обмежена культурою, зумовлює в реальному житті насильство, взаємну заздрість і ненависть, а чистота стосунків між людьми й сімейна гармонія – це міф" (349). Отже, мріючи про шлюб та ідеального чоловіка, О. Кобилянська прирікала себе на самоту.

А може, вона ще буде щасливою? До редакції газети "Буковина" прийшов новий редактор, і вже при першому побаченні О. Кобилянська знала, що полюбить його. Десять років стосунків для О. Маковей були лише "літературним приятелюванням", О. Кобилянська ж була закохана на смерть. Як могла вона, розважлива, розумна, горда й амбітна, "так дуже свою душу відслонити", не відчутти, не зрозуміти своєї помилки, від якої свого часу застерігала рідну сестру Євгенію, коли та без взаємності закохалася в Атаназія Окуневського? "Вони взяли духовний шлюб від першого побачення і жили ним майже десять років..." (370), – пише В. Врублевська. Він був її найпершим порадиником у приватних і літературних справах, вона ж турбувалася його життям, здоров'ям, хатою, одягом, усе сильніше відчувала, що хоче бути заміжною, мати дітей, чоловіка. О. Маковей багато зробив для популяризації

творів О. Кобилянської, вона ж високо цінувала його талант і повсякчас заохочувала до літературної праці. Він казав, що в нього "крила горобця", а вона бачила його Ніцшевим "левом, що сміється", вона "посадила його на престол", він же хотів сидіти "тільки на простій лаві простим приятелем" (418).

"Вона зробила помилку, яку роблять всі, хто любить: першою освідчилася йому. І зразу ж відчула його відчуження" (387). О. Маковей усе розумів і мовчав, не відповідав на листи, бо знав, що не може дати тої відповіді, яка б її вдовольнила. "Затопила любов чесну приязнь, несамолюбну приязнь, і я з доброго приятеля мимоволі зійшов на Мефістофеля" (416), – цитує В. Врублевська невідіслані листи О. Маковея до О. Кобилянської.

Її любов "була така, що сама себе годує" (389). О. Маковей це розумів: "Ви по своїй більш чутливій вдачі хвилювалися, як озеро в бурю, душею то віддаляється, то зближається до мене, і я по своїй медвежій вдачі усе один і той самий" (418). О. Кобилянська не знала про існування цих листів і страждала. У 1903 році в неї інсульт. У 1905-у – О. Маковей одружився з Ольгою Кордубівною, назвав це "найрозумнішим своїм ділом" і був дуже щасливий у шлюбі. О. Кобилянська ж ще два роки тішила себе думкою, що О. Маковей одружився на грошах і нещасливий з "куркою домовою". Які листи цитує В. Врублевська! В одних – роз'ятрені рани "Поранкової душі", а в інших – палке почуття, благословення за кожен щасливий день, любов аж до смерті, проте до іншої жінки.

"Хто знайде шарітку, буде щасливим"... О. Кобилянська знайшла. Чи ж була щаслива? Певно, так. Але небуденним щастям, таким, про яке писала в "Некультурній": "Таке щастя, що не покине тебе ніколи", покладене Богом у твою душу. "Біла мрія" Ольги про щастя з О. Маковеем не здійснилася, а ще вона так і не побачила моря, про яке мріяла ціле життя...

Дивно, чому я написала лише про кохання О.Кобилянської, адже В. Врублевська пише про все її життя, про її подруг Августу Кохановську, що стала маляркою й ілюструвала твори О. Кобилянської, Софію Окуневську – першу жінку-лікарку, про Наталку Кобринську, Христю Алчевську, Лесю Українку, про долю її сестри і братів, а скільки цікавого про С. Пшибишевського, В. Морачевського, В. Стефаніка... Мабуть, тому так написалося, що все в житті визначає любов. Ні, не "тугою новітньої людини за найвищою формою духовного життя" є уся творчість О. Кобилянської, це туга за любов'ю взаємною. Саме з цієї любовної туги постала її творчість, власне, вона була її порятунком. "Велика Самітниця", – пише В.Врублевська, – створила своїх героїнь, яких можна назвати "Великими мрійницями", для них тільки любов є справжнім джерелом щастя" (439). Гадаю, О. Кобилянська не заперечила б цих слів.

Дочитую останні сторінки роману Валерії Врублевської, в очах стоять сльози. "Чого вони плачуть, – подумала Ольга, – хіба вмирати так страшно? Може, молодому? А їй сімдесят дев'ятий рік. Але хіба вона стара?" ...Он, біля вікна стоїть Маковей, молодий, красивий і дивиться палаючими очима на когось дуже стрункого, гладко зачесаного, у білому строї. Боже мій милий! Та це ж вона, Ольга!" (509). Ні, Великі Люди не вмирають зовсім, вони перетворюються на легенду, залишаючи по собі свої красиві твори й історії великого кохання.

P. S. "А я блукаю, як сновиди, броджу білими хмарами своїх мрій і падаю з них, і волочу за собою поламані крила. І хоч серце і голова болить, то я все гляжу на небо і чекаю, аби крила загоїлися і знов... і знов..." (414). Так писала О. Кобилянська до О. Маковея. А я згадала, що і в моєму щоденнику є запис про зламані крила, які попадали і безсило волочаться по землі. Але було й інше надзвичайне відчуття пружних крил, що рвуть сорочку... Я люблю О. Кобилянську. Вона мені надзвичайно близька. Аристократка духу... Як це небуденно, велично, гордо!